

บทที่ ๑

บทนำ

จากการสืบค้นทางประวัติศาสตร์พบว่า มีกลุ่มชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ตั้งรกรากสืบทอดภูมิปัญญาในแผ่นดินไทย ได้แก่ ชาวไทใหญ่ ชาวกะเหรี่ยง ชาวส่วย ชาวลาวพุงคำ ชาวไทมีรกรากอยู่ในมณฑลยูนนาน ประเทศจีน และในรัฐชาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา สำหรับชาวไทใหญ่ในประเทศไทยคือประชากรส่วนใหญ่ของชนชาติเชื้อสายรัฐชาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ใน พ.ศ. ๒๔๕๑ รัฐบาลเมียนมาได้ผนวกดินแดนรัฐชานเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ตามข้อตกลงสนธิสัญญาปางโหลง (สมพงษ์ วิทยกศักดิ์พันธุ์, ๒๕๔๔ : ๔๓๒) ดังนั้น บางกลุ่มในรัฐชานจึงต้องการอิสรภาพจากสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา และเกิดการต่อสู้ยืดเยื้อยาวนานมาเป็นเวลาร่วม ๕๐ ปี จึงทำให้ชาวไทอพยพจากรัฐชาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา หนีเหตุการณ์ความรุนแรงและสภาพความฝืดเคืองทางเศรษฐกิจของสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา เดินทางมาตั้งรกรากในทางตอนเหนือของประเทศไทย ในจังหวัดต่าง ๆ เหล่านี้คือ เชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน (สนั่น ธรรมธิ, ๒๕๓๗ : ๘๑)

ชาวไทใหญ่หรือชานมีวัฒนธรรมที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ถึงแม้จะอพยพไปอยู่ในดินแดนอื่นแล้ว ก็ยังคงรักษาขนบประเพณีวัฒนธรรมไว้อย่างเหนียวแน่น ปัจจุบันชาวไทใหญ่ยังคงสืบทอดประเพณีปอยก้นตอ เพื่อขอโทษขอขมาหลังออกพรรษา การแสดงลิเกไทใหญ่ (จาดไต หรือจาดไต) การบรรเลงวงดนตรีตอซอฮอร์น วงกลองกันยาว วงกลองมอชิง การสืบทอดวัฒนธรรมชาวไทใหญ่ในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมานั้น ได้มีการศึกษาค้นคว้าไว้ทางด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี วรรณกรรม ภาษา ศาสนา และความเชื่อเป็นสำคัญ ดังปรากฏในเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า โดยการศึกษาเฉพาะด้านทางวัฒนธรรมดนตรียังมีน้อยมาก

เนื่องด้วยศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทางวัฒนธรรมดนตรีไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีภาระหน้าที่ในการศึกษาภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมดนตรีของไทย จึงเห็นความสำคัญของการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีของชาวไทใหญ่ โดยเลือกศึกษาจากกลุ่มศิลปิน ผู้ชำนาญการความรู้ของศิลปินเหล่านี้เป็นคลังทรัพยากรภูมิปัญญาทางด้านวัฒนธรรมดนตรีไทใหญ่ซึ่งควรได้รับการศึกษาค้นคว้าและจัดบันทึกไว้ให้เป็นหลักฐานทางวิชาการเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาของผู้ที่สนใจหรือต่อยอดความรู้สำหรับผู้ที่กำลังมองหาข้อมูลอย่างถี่ถ้วนตามหลักวิชา

ประเด็นสำคัญในการศึกษาชุด โครงการวิจัยนี้จะได้ทำการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีชาวไทใหญ่ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการบรรเลงเครื่องดนตรีประเภทกลองกันยาว กลองมอชิง เครื่องสาย เครื่องตี และเครื่องเป่า ศึกษาพิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรี รวมทั้งศึกษาสัญลักษณ์และความหมายของเครื่องดนตรีไทใหญ่

อนึ่ง หากคลังปัญญาวัฒนธรรมจากศิลปินชาวไทยใหญ่ไม่ได้ถูกรวบรวมไว้ มีความเป็นไปได้ว่า ชาวไทใหญ่ในรุ่นหลังอาจจะไม่สามารถหาร่องรอยทางวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาของบรรพชนได้ต่อไปในอีกไม่กี่ปีข้างหน้า ด้วยเหตุนี้จึงเป็นความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่คณะผู้วิจัยจะต้องสืบหาภูมิปัญญาคนตรีพื้นเมืองของชาวไทยใหญ่ที่ยังคงหลงเหลืออยู่ไม่มากนักในอำเภอสีป้อ เมืองรัฐชาน โดยงานวิจัยชิ้นนี้จะนำเสนอผลงานวิจัยวัฒนธรรมคนตรีไทใหญ่ที่ได้ศึกษาจากคลังทรัพยากรทางปัญญาของศิลปินชาวไทยใหญ่ในอำเภอสีป้อ เมืองรัฐชาน นับเป็นอำเภอหนึ่งซึ่งมีประชากรชาวไทยอาศัยอยู่จำนวนหนึ่งและยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทยใหญ่ไว้ตราบนานปัจจุบันนี้

กรอบแนวความคิดของแผนงานวิจัย

การพัฒนาสังคมของประเทศไทยมุ่งเน้นไปที่การสร้างความสำเร็จทางวัตถุ โดยให้ความสำคัญกับความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจเป็นอันแรก สิ่งที่ถูกกละเลยไปในสมัยโลกาภิวัตน์นี้คือ การสร้างความมั่นคงทางด้านจิตใจให้แก่คนในชาติ วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) เช่น ธุรกิจอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้รับการดูแลจากรัฐบาลเป็นพิเศษ เนื่องจากความต้องการที่จะประคับประคองเศรษฐกิจของไทยให้มีความแข็งแกร่งสู้กับประเทศที่มีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ เช่น สหรัฐอเมริกาและประเทศในทวีปยุโรปได้ ในขณะที่วัฒนธรรมทางจิตใจซึ่งเป็นนามธรรม (Non-Material Culture) อันเป็นความแข็งแกร่งของคนในสังคมซึ่งอยู่ภายใน แต่สามารถแสดงเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทยอย่างชัดเจนและมั่นคง เช่น กฎเกณฑ์ทางสังคม ระเบียบประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อที่สืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษไทยนั้นกำลังถูกละเลย และถูกจัดลำดับความจำเป็นและความสำคัญอยู่ในอันดับท้าย ๆ เสมอ

วัฒนธรรมทั้ง ๒ ลักษณะที่กล่าวมานี้ย่อมมีการเปลี่ยนแปลง แต่อัตราความเร็วในการเปลี่ยนแปลงจะช้าเร็วอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับความใส่ใจของคนในสังคมนั้น แม้การเปลี่ยนแปลงทางวัตถุจะเกิดได้อย่างรวดเร็วกว่าการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ เพราะเรื่องที่เป็นนามธรรม เช่น ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ ฯลฯ เป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาโดยผ่านกระบวนการสืบทอดที่ยาวนานก็ตาม หากวัฒนธรรมทางจิตใจถูกละเลยเป็นระยะเวลาานานพอสมควร ก็อาจเป็นการยากที่จะปลูกฝังให้อนุชนรุ่นหลังได้ซึมซับวัฒนธรรมด้านจิตใจเหล่านั้นได้อย่างถูกต้อง อันอาจส่งผลให้เอกลักษณ์สำคัญของชาติไทยค่อย ๆ เลื่อมสลาย ถ้ารัฐบาลให้การสนับสนุนทางด้านวัตถุมากขึ้นแต่เพิกเฉยกับความเจริญด้านจิตใจ จะทำให้ความเจริญทางจิตใจพัฒนาไม่ทันกับความเจริญด้านวัตถุ สังคมไทยจะระส่ำระสาย ผู้คนจะยากจนลง เพราะคนในสังคมทุ่มเทเงินทองให้วัตถุตามกระแสค่านิยมที่รัฐบาลสนับสนุน ความอ่อนแอทางวัฒนธรรม (Culture Lag) อาจส่งผลให้ความเข้มแข็งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมล่มสลายไปโดยไม่อาจเรียกคืนกลับมาได้

โครงการวิจัยชุดวัฒนธรรมคนตรีไทใหญ่ในรัฐชาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ประกอบด้วยโครงการย่อย ๔ โครงการที่มีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน โดยเน้นในเรื่องการบรรเลงเครื่องดนตรีประเภทกลองกันยาว กลองมอชิง และเครื่องสาย การบรรเลงเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีและเครื่องเป่า ศึกษา

พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรี รวมทั้งศึกษาสัญลักษณ์และความหมายของเครื่องดนตรีไทยใหญ่ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจดนตรีประจำถิ่น และสร้างความแข็งแกร่งในการรักษาวัฒนธรรมดนตรีไทยให้แก่ชุมชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย

การนำเสนอผลงานวิจัยในภาพรวมขององค์ความรู้ทั้ง ๔ องค์ประกอบนี้จะทำให้เกิดความเชื่อมโยงในการมองภาพสะท้อนของวิถีชีวิตคนในถิ่นต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วน ต่างจากงานวิจัยย่อยที่มุ่งศึกษาเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมดนตรีไทยเพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น และไม่มีการรวบรวมจัดไว้เป็นชุดข้อมูลที่เป็นระบบ

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

การวิจัยมุ่งศึกษาด้านวัฒนธรรมดนตรีของชาวไทใหญ่ในอำเภอสีป่อ เมืองรัฐชาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา โดยเน้นความสำคัญดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาด้านการบรรเลงเครื่องดนตรีประเภทกลองกันยาว กลองมองเซิง เครื่องสาย
๒. ศึกษาด้านการบรรเลงเครื่องดี และเครื่องเป่า
๓. ศึกษาพิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรี
๔. ศึกษาสัญลักษณ์และความหมายของเครื่องดนตรีไทยใหญ่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทราบข้อมูลด้านดนตรีไทยใหญ่จากศิลปินผู้มีความรู้ด้านวัฒนธรรมดนตรีไทยใหญ่ในรัฐชาน
๒. เผยแพร่ผลงานวิจัยในที่ประชุมวิชาการในระดับชาติและนานาชาติ
๓. นำมาใช้ในการเรียนการสอนตามหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต และศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รายวิชาประวัติดนตรีไทย ประวัติดนตรีพื้นเมืองไทย ทักษะดุริยางค์ไทย ดนตรีประกอบการแสดง ระเบียบวิธีวิจัยทางศิลปะ วิจัยดุริยางค์ศิลป์ไทย อาศรมศึกษาในวิชาเฉพาะ สัมมนาประวัติดนตรีไทย สัมมนาทฤษฎีดุริยางค์ไทย และรายวิชาดนตรีชาติพันธุ์วรรณนา รวมทั้งเป็นแหล่งอ้างอิงของนักศึกษาด้านดนตรีในมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ
๔. รวบรวมความรู้ด้านวัฒนธรรมดนตรีไทยเพื่อนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลทางวัฒนธรรมของศูนย์วัฒนธรรมทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย

แผนที่เมืองที่ทำวิจัย

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

ฟ็อนเชิง : อิทธิพลที่มีต่อฟ็อนในล้านนา มีสนั่น ธรรมธิ เป็นบรรณาธิการ (๒๕๓๗) เป็นเอกสารวิชาการชุดด้านนาคดีศึกษาลำดับที่ ๖ ของโครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยเนื้อหาสาระ ๔ ส่วนด้วยกัน ได้แก่ ๑. สาระและทรรสนะของวิทยากรจากการถอดแถบบันทึกเสียง จากการสัมภาษณ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่อยู่ในวงการฟ็อนรำ ได้แก่ ครูคำ กาไวย์ อาจารย์เฉลิมศรี พรหมสุวรรณ ผศ. ดร.ดิเรก มหัทธนะสิน อาจารย์ธีรยุทธ ขวงศรี ผศ.ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล ๒. บทความประกอบการสัมภาษณ์ ได้แก่ การถ่ายทอดฟ็อนโบราณ ศิลปะการต่อสู้ของล้านนา-การแสดงฟ็อนเชิง : อิทธิพลต่อฟ็อนประดิษฐ์ และ อิทธิพลของเชิงที่มีต่อฟ็อนในล้านนา : แนวคิดรวบยอด ๓. บทความที่มีเนื้อหาเกี่ยวเนื่อง เป็นบทความเสริมที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวเนื่องกันกับหัวข้อการสัมภาษณ์และนิทรรศการ ได้แก่ เพลงและการละเล่นพื้นบ้านล้านนา : ความสัมพันธ์กับความเชื่อและพิธีกรรม อดีตปัจจุบัน และอนาคต ของศิลปะการแสดงล้านนา และ สาวไหม-ลายเชิง ๔. คำบรรยายประกอบนิทรรศการ เป็นสาระที่ได้จากคำบรรยายประกอบภาพนิทรรศการ เช่น ลีลาฟ็อนเชิงและไม้ค้อน (พลอง) แบบไทใหญ่

(ชาวไต) ฟ็อนเซิงของไทยวน (คนเมือง) เครื่องดนตรีประกอบการฟ็อนเซิงของครูแต่ละคนจะใช้เสียงดนตรีประกอบต่างกันไปตามความถนัด ได้แก่ กลองอุเจ้ (ภาษาพม่าว่า O'Si บางท่านออกเสียงปู่บ้าง บี้ดบ้าง) กลองสะบัดชัย กลองถึงบ้อม กลองตั้งหม้อง กลองมองเซิง และวงเต่งถึง ทั้งนี้ กลองอุเจ้ หรือที่ชาวไทยใหญ่เรียกว่า กลองก้นยาว มีจังหวะการบรรเลงที่ตื่นเต้นเร้าใจด้วยลีลาอันหลากหลายของการตีกลองและฉาบ บรรเลงได้ในหลายโอกาส เช่น เพื่อความสนุกสนาน ในงานบุญที่มีคร้วทาน ประกอบการฟ็อนดาบ ฟ็อนเซิง รวมไปถึงการฟ็อนกั้งกะหระ และเต้นโตของชาวไทใหญ่ด้วย ส่วนกลองมองเซิง หรือมองเซิง เป็นดนตรีที่มีจังหวะบรรเลงแบบไทใหญ่ เครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงประกอบด้วยฉาบ ๑ คู่ กลองมองเซิง และฆ้อง ๑ ชุด บรรเลงในงานบุญที่มีการแห่คร้วทาน หรือใช้ประกอบการฟ็อนมองเซิง ฟ็อนเมืองกำยลาย ฟ็อนเงี้ยว ฟ็อนเซิง เป็นต้น

ฟ็อนพื้นเมือง โดย ชลลดา ยุทธบุตร (ม.ป.ป.) กล่าวถึงฟ็อนพื้นเมืองซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของทางล้านนาที่มีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ที่คงไว้ให้ลูกหลานได้สืบทอดและได้มีการคิดทำฟ็อนต่าง ๆ จากวิถีชีวิตและนำมาประยุกต์ให้เป็นท่วงท่าที่มีความอ่อนช้อยสวยงาม เพื่อให้เป็นลักษณะเฉพาะที่สวยงามของทางล้านนา หนังสือเล่มนี้ได้้นำการฟ็อนบางส่วนมาแนะนำให้รู้จัก รวมถึงความหมาย ที่มาของการฟ็อนต่าง ๆ เครื่องแต่งกาย ทำฟ็อน และเครื่องดนตรี ซึ่งบางฟ็อนนั้นก็เป็นที่รู้จัก และบางฟ็อนบางคนยังไม่รู้จัก เช่น ฟ็อนเงี้ยว หมายถึง การฟ็อนแบบไทใหญ่ (คนไทยล้านนามักจะเรียกชาวไทใหญ่ว่า “เงี้ยว” ในขณะที่ชาวไทใหญ่มักจะเรียกตนเองว่า “ไต” ชาวไทใหญ่บางส่วนมาอาศัยอยู่ในรัฐชาน ของสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา เข้าไปถึงบางส่วนของทิศตะวันตกของยูนนาน และลงมาทางทิศใต้จนถึงประเทศไทยในภาคเหนือ มีหมู่บ้านชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย โดยเฉพาะในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้ ศิลปะการฟ็อนของชาวไทใหญ่จึงมีอิทธิพลผสมผสานกับศิลปะของไทยล้านนา การฟ็อนที่จัดอยู่ในประเภทนี้ ได้แก่ เล่นโตกั้งกะหระ (กินนรา) หรือฟ็อนหางนก กำบ่อดง มองเซิง ฟ็อนไต (ไทใหญ่) ฟ็อนเงี้ยว พบว่ามี ๖ อย่าง คือ ฟ็อนเงี้ยว ฟ็อนไท (ฟ็อนไต) ฟ็อนโต ฟ็อนนทหรือฟ็อนกั้งกะหระ กำยลาย และกำไท (กำไต) โดยเฉพาะอย่างยิ่งฟ็อนไต ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีการใช้เครื่องดนตรีสากลประเภทแบน โฉ แอคคอร์เดียน ประกอบด้วย ซึ่งต่อมาวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ ได้นำฟ็อนไตมาแสดงจึงมีการปรับปรุงเครื่องดนตรีมาเป็นวงพื้นเมือง ประกอบด้วย สะล้อ ซึง ปี่จุม เครื่องประกอบจังหวะคือ กลองและเกราะ

การคงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทใหญ่ โดยสุทัศน์ กันทะมา (๒๕๔๒) เป็นปริญญาานิพนธ์ชั้นมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเงื่อนไข ปัจจัย และกลไกที่ทำให้วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทใหญ่คงอยู่ พื้นที่ทำการวิจัยคือ บ้านขุนยวม หมู่ที่ ๕ ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน กล่าวถึงชาวไทใหญ่ว่ามีภาษาเป็นของตัวเองทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน มีลักษณะเด่นที่รู้จักกันดีคือ คำชายแก่ง และเป็นผู้มีศรัทธาแรงกล้าในการทำบุญทำทาน อย่างที่คนเมืองมีคำพูดว่า “กิน

อย่างม่าน ดานอย่างเงี้ยว” หมายความว่า พม่าถือเรื่องกินเป็นเรื่องสำคัญ ส่วนคนไทใหญ่ถือการทำบุญทำทานเป็นเรื่องยิ่งใหญ่

ในส่วนการละเล่นมีการฟ้อนรำซึ่งในภาษาไทยใหญ่ เรียกว่า “ก้า” จะมีลีลาอ่อนช้อยสวยงาม มีจังหวะดนตรี การฟ้อนรำที่จะแสดงในเหลินสิบเอ็ด ได้แก่ “ก้าแลว” เป็นการฟ้อนดาบ ประยุกต์มาจากแม่ไม้การต่อสู้ป้องกันตัวด้วยดาบ “ก้าลาย” คือการฟ้อนรำที่ประยุกต์มาจากลีลาการต่อสู้ด้วยมือเปล่า “ก้าค้อน” คือการฟ้อนรำที่ประยุกต์มาจากการใช้ไม้ค้อนเป็นอาวุธ (ค้อน แปลว่า ไม้กระบอง) “ก้ารูปสัตว์” คือการฟ้อนรำที่ผู้ฟ้อนแต่งกายเลียนแบบสัตว์ต่าง ๆ ทั้งของจริงและในนิยายของชาวไทใหญ่ หรือสัตว์ที่จินตนาการต่าง ๆ เช่น รำกิ้งกะหระ (กิงรีหรือนางนก) กำเป้อ (ผีเสื้อ) รำโต (สิงโต) รำกวาง การฟ้อนรำอื่น ๆ เป็นการฟ้อนรำชนิดต่าง ๆ ตามจังหวะดนตรี เช่น ฟ้อนรำตามจังหวะกลองก้นยาว เรียกว่า “ก้ากลองก้นยาว” ฟ้อนรำกลองมองเซิง เรียกว่า “ก้ากลองมองเซิง” ซึ่งการแสดงต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องประกอบด้วยจังหวะของฆ้อง กลอง ฉาบ เป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังมีการ “เส็ดความ” คือการโต้กลอนสดเป็นภาษาไทยระหว่างชาย-หญิง ทำนองกลอนเป็นทำนองเพลงไทใหญ่มีหลายทำนอง เช่น ล่องกง ปานแซง นก กืออ้อลูกอ่อน จะนิยมเส็ดความกันในตอนกลางคืนของงานปอยต่างลง หรืองานมงคลที่จัดที่บ้าน เช่น แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ โดยจะเล่นกันในตอนกลางคืนเพื่อเป็นเพื่อนเจ้าภาพงาน

สำหรับประเพณีวัฒนธรรม หรือ “หย่าสี่สิบสองเหลิน” จะมีแทบทุกเดือน โดยจะเน้นการทำบุญทำทานเป็นหลัก ทั้งนี้เพราะชาวไทใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด “หย่าสี่สิบสองเหลิน” หรือกำหนดการประเพณี ซึ่งตรงกับคำว่า “ราสี ๑๒ เดือน” หรือ ประเพณี ๑๒ เดือน ประกอบด้วย

เดือน	ชาวไทใหญ่เรียก	ตามปฏิทินสากล	วัฒนธรรมประเพณี
๑	เหลินเจียง	ธันวาคม	การถวายข้าวใหม่
๒	เหลินก้า	มกราคม	เดือนก้า ไม่ทำการมงคลใด ๆ
๓	เหลินสาม	กุมภาพันธ์	ตานก้องโหล ตานข้าวหย่ากู่
๔	เหลินสี่	มีนาคม	ปอยต่างลง ต่างหอมต่อโหลง
๕	เหลินห้า	เมษายน	กั้นตอ เลี้ยงผีเจ้าเมือง
๖	เหลินหก	พฤษภาคม	ปอยจำดี ปอยบอกไฟ
๗	เหลินเจ็ด	มิถุนายน	ลอกเหมือง แป้งฝาย
๘	เหลินแปด	กรกฎาคม	เข้าพรรษา ปอยจำกะ
๙	เหลินเก้า	สิงหาคม	ปอยจำก้อก
๑๐	เหลินสิบ	กันยายน	ต่างหอมต่อโหลง
๑๑	เหลินสิบเอ็ด	ตุลาคม	การแสนหอมโก้จา จองพารา หลู่เตนแหง
๑๒	เหลินสิบสอง	พฤศจิกายน	ปอยต่างกานกถึง ปอยหมั่งกะปา

ในเรื่องศาสนาและความเชื่อ แยกให้เห็นว่า ด้านศาสนาตั้งแต่อดีต ชาวไทใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา โดยมีวัด (จอง) ที่ใช้ประกอบศาสนพิธีและทำบุญ ด้านความเชื่อจำแนกเป็นความเชื่อเรื่องผีเจ้าเมืองเท่านั้น ไม่มีการนับถือผีบ้าน บ้านชาวไทใหญ่จึงไม่มีศาลพระภูมิเจ้าที่ เวลาจะเดินทางออกนอกชุมชน หรือมีคนในบ้านล้มป่วย จะมีการจุดเทียนบอกกล่าวศาลเจ้าเมืองให้เดินทางปลอดภัยหรือให้รักษาผู้ป่วยหายจากการป่วยไข้ หากชุมชนมีงานประเพณีหรืองานบุญก็จะจุดเทียนบอกกล่าวเจ้าเมืองก่อน แล้วจึงทำพิธีที่วัดหรือบ้าน นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม มีให้เห็นในการจะทำการมงคลต่าง ๆ เช่น การปลูกบ้าน ขึ้นบ้านใหม่ การแต่งงาน ซึ่งจะต้องหาฤกษ์ยามที่ดีเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัวเองและครอบครัว โดยให้สตาประจำหมู่บ้านเป็นผู้ดูฤกษ์ยามให้

สำหรับผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๑. เงื่อนไข ปัจจัย ที่ทำให้วัฒนธรรมคงอยู่คือ การเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ที่อยู่ในรูปของความเชื่อซึ่งมีการถ่ายทอดผ่านพิธีกรรม จนกลายเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ และมนุษย์กับมนุษย์ ศาสนาและความเชื่อได้ให้ความสำคัญต่อคำสอน โดยมีพิธีกรรมเป็นส่วนเชื่อมโยง ผ่านการกล่อมเกลาโดยชุมชน ทำให้มีการปฏิบัติสืบต่อมาเป็นการกระทำซ้ำจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง

๒. ส่วนกลไกที่ทำให้วัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนชาวไทใหญ่คงอยู่นั้นประกอบด้วยครอบครัวจะทำหน้าที่ถ่ายทอดภาษาพูด แบบแผน ความประพฤติตามวิถีชีวิตแก่ลูก ผู้อาวุโสทำหน้าที่ให้คำปรึกษาในการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ พระทำหน้าที่ถ่ายทอดศีลธรรมและการศึกษา ผู้ชำนาญการถ่ายทอดภูมิปัญญาต่าง ๆ เช่น พิธีกรรม ความรู้ทางการช่าง หัตถกรรม ผู้นำในชุมชนเป็นผู้จัดและสนับสนุนประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน เครือญาติทำหน้าที่สนับสนุนช่วยเหลือในการทำพิธีกรรมต่าง ๆ

วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทใหญ่ที่คงอยู่นั้นไม่ได้คงอยู่เหมือนเช่นในอดีต มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านคุณค่าของวัฒนธรรมและรูปแบบ

งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย โดย พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ (๒๕๔๕) ซึ่งเขียนช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ คือ ประมาณเมื่อ ๕๐ ปีก่อน เรื่องราวในหนังสือแบ่งออกเป็น ๒ ภาค ภาคที่ ๑) ว่าด้วยชนชาติไทยทั่วไป เนื้อหาเป็นข้อควรรู้เกี่ยวกับชนชาติไทย อาณาจักรไทยน่านเจ้า การเคลื่อนที่ของชนชาติไทยจากเหนือลงมาได้ ภูมิลำเนาของชนชาติไทยในสมัยปัจจุบันอันเกี่ยวข้องกับไทยในประเทศไทยหรือไทยสยาม ภาคที่ ๒) ว่าด้วยเรื่องของไทยสาขาต่าง ๆ ในปัจจุบัน เช่น ไทยลานช้าง (ลาว) ไทใหญ่ (ฝรั่งเรียกว่า “ชาน” หรือ “ฉาน” ตามที่พม่าเรียก และบางทีในประเทศไทยเราเองเรียกว่า “เงี้ยว” ซึ่งเป็นชื่อที่ชาวไทใหญ่เองก็ไม่พอใจที่จะถูกเรียก) ไทยอาหม และไทยในดงเก็ย

ในเรื่องเหล่านี้ยังแทรกเรื่องปลูกใจ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ ไว้อย่างน่าสนใจยิ่ง นับว่ามีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ของชาติไทยมาก พลตรี หลวงวิจิตรวาทการมีความเห็นว่าเชื้อชาติไทยในประเทศไทยเป็นสาขาหนึ่งของเชื้อชาติไทที่กระจายตามที่ต่าง ๆ ดังเช่นความตอนหนึ่งในหนังสือได้กล่าวไว้ว่า “...เชื้อชาติไทยเราเป็นเชื้อชาติใหญ่ สมกับที่นักค้นคว้าฝรั่งเรียกว่า Grand race พี่น้องเชื้อ

ชาติเดียวกันกับเรายังกระจายอยู่หลายแห่ง และทุกแห่งเขาก็รู้ว่าเขาเป็นไทย แต่น้อยคนจะทราบว่าที่น้องร่วมเชื้อชาติของเขาได้มามีอาณาจักรมั่นคงอยู่ทางทิศใต้...” บทประพันธ์เพลงและละครเรื่องของท่าน เช่น เพลงใต้ร่มของไทย ที่ขึ้นต้นว่า “ใต้ร่มธงไทยร่มเย็น เหมือนดังอยู่ในร่มโพธิ์ ร่มไทรที่มี กิ่งใบแน่นหนา ชาติไทใหญ่หลวงแต่กระจายอยู่ถูกแยกแบ่งย้ายไปอยู่หลายสาขา...” แสดงให้เห็นว่า กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม ภาษา หรือที่เรียกตนเองว่า ไทหรือไต ไม่ใช่จะมีอยู่เพียงในประเทศไทยเท่านั้น ยังมีชนเผ่าไทซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยอยู่ตามประเทศต่าง ๆ เช่น ในจีน พม่า ลาว เวียดนาม และอินเดีย

วิเคราะห์คหิตชาวบ้านไต กรณีศึกษาชาวบ้านไต อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดย สุรศักดิ์ ป้อมทองคำ และปิ่นแก้ว ป้อมทองคำ (๒๕๔๐) สรุปวิเคราะห์คหิตชาวบ้านไตว่า คหิตชาวบ้านไตแฝงไว้ด้วยความรู้สึกนึกคิด วิถีชีวิต สภาพสังคม และอื่น ๆ ของชาวไตที่น่าสนใจ เช่น

๑. การดำเนินชีวิตของชาวไตยึดหลักจริยธรรมและคุณธรรม คำสอนตามแนวปรัชญาของพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้นที่เห็นชัดเจน

๑.๑ เรื่องความประมาท ชาวไตจะได้รับคำชี้แนะให้ตระหนักถึงความไม่ประมาท ถ้าทำได้จะปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดจนทำให้กิจการ การทำงานประสบผลสำเร็จ

๑.๒ เรื่องการทำความดี ชาวไตจะถูกสั่งสอนให้เห็นคุณค่าของการเป็นคนดี การทำดีจะได้รับสิ่งตอบแทนที่ดี และตรงกันข้าม หากทำชั่วจะได้รับสิ่งชั่วร้าย การทำดีเป็นคุณสมบัติของคนดี

๒. คนไตให้การยกย่องเคารพผู้อาวุโส ครู-อาจารย์ บิดามารดา และผู้มีพระคุณ ผู้ที่อ่อนอาวุโสกว่าต้องการพอเพียง ให้ความเคารพยำเกรง แสดงให้เห็นในประเพณีการขอขมา “กั้นตอ” ซึ่งทำกัน ๒ ครั้งต่อปี ช่วงปีใหม่สงกรานต์และออกพรรษา นำน้ำขมิ้นส้มป่อย สิ่งของเครื่องใช้ อาหาร ขนมหวาน ดอกไม้ รูปเทียน ไปขมาสิ่งที่ได้ล่วงเกินผู้อาวุโส ครู-อาจารย์ บิดามารดา และผู้มีพระคุณ

๓. คนไตยกย่องและให้ความสำคัญต่อการศึกษา การเรียนรู้ และการมีปัญญาดี เชื่อว่า การศึกษาทำให้เกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้มากทำให้มีปัญญา มีปัญญาแล้วสามารถต่อสู้ชีวิต ดำเนินชีวิตไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จได้

๔. คหิตชาวบ้านไตอบรมสั่งสอนให้ปฏิบัติตนเป็นคนดี ขยันหมั่นเพียร รู้จักทำมาหากิน ประกอบอาชีพสุจริต มีความมานะอดทน อดออม และอดกลั้น ถ้าทำได้ จะได้รับการยกย่องในสังคม และสามารถนำพาชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้

๕. สอนให้เป็นคนรักการทำงาน รักครอบครัว รักพี่น้อง และเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน สิ่งดังกล่าวนี้จะทำให้สังคมคนไตมีแต่ความสามัคคี ร่วมใจกันทำงาน เช่น มีประเพณี “การเอามือ” คือร่วมกันทำงานในไร่ในสวน ในนา หมุนเวียนกันไปทำให้งานเสร็จเร็ว ไม่เหน็ดเหนื่อย และเกิดความรักกันฉันพี่น้องในสังคม

๖. คนไตเป็นคนสุภาพ พุดจาดี มีสัมมาคารวะ อ่อนน้อมถ่อมตน รักความสงบ พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ คุ้ได้จากเวลาที่เวลามีแขกมาเยี่ยมเยียน จะให้การต้อนรับเป็นอย่างดี มีน้ำใจเห็นได้จากการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันทั้งในยามเจ็บไข้และปกติ

๗. การพูดเป็นสิ่งสำคัญของชาวไต การพูดดีทำให้เกิดประโยชน์ สิ่งไม่มีประโยชน์จะไม่พูด คำพูดที่พูดออกไป ถ้าพูดให้คนอื่นได้ยินสิ่งดีก็จะดี ถ้าพูดออกไปไม่ดีก็จะเป็นผลร้ายแก่ตัวผู้พูด คนไตยกย่องและให้ความสำคัญเรื่องการพูดเป็นอย่างมาก ดังนั้น โดยทั่วไปพบว่า คนไตเป็นคนสุภาพ อ่อนโยน

๘. เรื่องทั่ว ๆ ไป คนไตนิยมมีลูกพอดี ไม่มากและไม่น้อยเกินไป ซึ่งให้เห็นว่ามีลูกมาก พ่อแม่จะยากจน มีลูกคนเดียว พ่อแม่รักมากสอนมาก ผู้หญิงที่ผ่านการแต่งงานมาแล้ว ๓ ครั้ง ไม่สมควรจะเป็นภรรยา ไม่เชื่อในความประพฤติ คามเป็นอาวุธที่สำคัญของผู้ชายชาวไต มีไว้เพื่อป้องกันตัว เป็นสิ่งสำคัญที่พ่อแม่มอบให้ลูก เปรียบเสมือนดวงตาของพ่อแม่ที่มอบให้ลูก อย่าถือเอาของผู้อื่นมาเป็นของตน จะได้รับบาปกรรม จะเป็นคนยากจนหรือร่ำรวยต้องพูดจาให้ไพเราะ รู้จักมองคนเข้าใจคบหาคน คนไม่พูดมักจะมีแผนล้าลึก เรื่องการเมืองเข้าไปยุ่งมากลำบากใจ

วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน โดยคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (๒๕๔๒) โดยกระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กรมศิลปากร จัดพิมพ์เผยแพร่เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ จำนวน ๓ เล่ม แยกตามจังหวัด จังหวัดละ ๑ เล่ม เป็นหนังสือที่ครอบคลุมเนื้อหาสาระของท้องถิ่นอย่างกว้าง ๆ ประกอบด้วยเรื่องภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม สังคม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ มรดกทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและเทคโนโลยี และโครงการตามพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาพัฒนาชนบทให้อยู่ดีกินดี พร้อมรูปภาพประกอบ โดยส่วนหนึ่งในบทมรดกทางวัฒนธรรมประกอบด้วย การละเล่นพื้นบ้าน นาฏศิลป์และดนตรี ศาสนา พิธีกรรมและความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและการกินอยู่ ดังเช่น

- ไทใหญ่ จัดเป็นกลุ่มคนไทยพื้นราบในจังหวัดเชียงราย เรียกตัวเองว่าไต ถูกคนเมืองเรียกว่าเงี้ยว และพม่าเรียกว่า ฉาน นอกจากประกอบอาชีพทำนาทำไร่แล้วยังชอบค้าขาย มีความสามารถในการเพาะพันธุ์สัตว์โดยเฉพาะม้า และงานหัตถกรรม ได้แก่ ทอผ้า เครื่องปั้นดินเผา เครื่องแกะสลักงาช้างและไม้ เครื่องทองเหลือง กระดาษจากต้นช่อย เครื่องดนตรีสำคัญ ได้แก่ ข้อง กลอง ฉาบ นาฏศิลป์พื้นบ้าน มีการเต้นโตฟ้อนนกก ประเพณีสำคัญคล้ายคนไทย เช่น ตรุษสงกรานต์ และพิธีทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา

- ปู่เง เป็นดนตรีพื้นบ้านประเภทหนึ่งของเชียงใหม่ ปู่เงเป็นชื่อของกลองชนิดหนึ่ง เรียกต่างกันไป เช่น บั้งเง อูเง อูเง เดิมนิยมเล่นในหมู่ชาวไทใหญ่ซึ่งเรียกกลองชนิดนี้ว่า กลองก้นยาว เครื่องประกอบจังหวะของกลองปู่เงมีฉาบขนาดกลาง ๑ คู่ ข้องประมาณ ๓-๖ ใบ ใช้ตีในขบวนแห่และตีประกอบการฟ้อนเชิงที่ชาวไทใหญ่เรียกว่า ก้าลาย และการฟ้อนดาบที่ชาวไทใหญ่เรียกว่า ก้าแลว ฟ้อนไต กิ่งกระห่า (ฟ้อนกำบ่อ)

- องค์กรประกอบของจ๊าดไต (ลิเกไทใหญ่) ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน คล้ายกับคณะลิเกของภาคกลาง ประกอบด้วยชุดนักแสดง ชุดดนตรี มีฉาบ มีเวตี มีการแต่งกายตามท้องเรื่องที่แสดง การแสดงจะเริ่มต้นด้วยพิธีไหว้ครุ มีเครื่องเช่นไหว้ตามประเพณีไต (ไทใหญ่) ประกอบด้วย กล้วย มะพร้าว หมากร พลุ บุหรี่ เมียง

ผ้าขาว ผ้าแดง เทียน รูป บรรจุในกะละมังขนาดปานกลาง เมื่อหัวหน้าคณะหรือผู้อาวุโสในคณะทำพิธีไหว้
ครูสุรัสวดี (วิญญูณาศักดิ์สิทธิ์ที่นักแสดงเคารพนับถือ) เสร็จแล้ว จะมีการร่ายรำเป็นชุดเพื่อบูชาครู การแสดง
หลังจากนั้นจะมีการร้องเพลงแสดงความชื่นชมต่องานที่จัด ขอขอบคุณผู้ชม และมีการแสดงตามเนื้อเรื่องที่
เตรียมมาตามลำดับ

ชาวไทใหญ่ แม่ฮ่องสอน บนวิถีโลกไร้พรมแดน โดยอมรรัตน์ ปานกล้า (๒๕๓๕) กล่าวว่า ปัจจุบันใน
จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีชาวไทใหญ่อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก พื้นที่อาศัยมีอาณาบริเวณกว้างในเขตรัฐชาน
ของสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา แม่ฮ่องสอน ตอนเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย
นอกจากนั้นยังอาศัยอยู่ในเขตใต้ของสาธารณรัฐประชาชนจีน ชาวไทใหญ่มีวิถีการ
ดำเนินชีวิตเหมือนคนไทย นับถือพระพุทธศาสนาและยังนิยมให้ลูก ๆ บวชเป็นสามเณร เพื่อจะได้ศึกษา
เล่าเรียน คนไทใหญ่ที่แม่ฮ่องสอนยังคงพูดภาษาไทใหญ่ทั้งคนรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ มีการร้องบทกลอนสด
สรรเสริญเยินยอและเกี่ยวพาราสิกัน ที่เรียกว่า การเห็ดคความ แม้ว่าจะมีเส้นเขตแดนแบ่งกัน แต่ชาวไทใหญ่
ยังไปมาหาสู่ญาติ ๆ ที่อยู่รัฐชานจนถึงเขตตะวันตกเฉียงใต้ของสาธารณรัฐประชาชนจีน

ลักษณะของภาษาไทใหญ่ (ไต้อ๋อ) ที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยวรรณ จันทนาคม (๒๕๒๖)
เสนอเป็นปริญาานิพนธ์ชั้นมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยศิลปากร มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาในเรื่องต่อไปนี้
๑. ลักษณะโดยทั่วไปของภาษาไทใหญ่ ๒. ระบบเสียง ระบบคำของภาษาไทใหญ่ ๓. ความหมายและการ
เรียงคำ ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะส่วนใหญ่ของภาษาไทใหญ่ (ไต้อ๋อ) เหมือนกับภาษาไทยมาตรฐาน คือ
มีการสร้างคำในลักษณะคำโดดด้วยวิธีการนำคำมาประสมกัน การเรียงคำเข้าประโยคเรียงแบบประธาน
กริยา กรรม และการเรียงคำขยายจะใช้คำขยายอยู่หลังคำที่ถูกขยาย ในส่วนที่แตกต่างจากภาษาไทย
มาตรฐาน คือ ๑. ภาษาไทใหญ่ (ไต้อ๋อ) ไม่มีเสียงพยัญชนะต่อไปนี้ บ/b/ ด/d/ ฉ, ช/ch/ ฝ, ฟ/f/ ร/r/ ๒. ภาษา
ไทใหญ่มีเสียงประสมเพียงเสียงเดียวคือ สระเออ-อ ๓. เสียงสระเอะ/e/ แอะ แอ เมื่อตามหลังพยัญชนะต้นใน
พยางค์ปิด จะทำให้พยัญชนะต้นมีฐานกรณ์เลื่อนไปที่เพดานแข็ง (palatalized) และเสียงสระเออะ ออ เมื่อ
ตามหลังพยัญชนะต้นในพยางค์ปิดจะทำให้พยัญชนะต้นมีฐานกรณ์เป็นพยัญชนะปากกลม ๔. เสียง
วรรณยุกต์มี ๖ เสียง คือ ๔.๑ เสียงต่ำเลื่อนสูง (Low rising) ๔.๒ เสียงต่ำมีเสียงหยุดในคอ (Low with glottal)
๔.๓ เสียงสูง-ตกมีเสียงหยุดในคอ (High falling with glottal) ๔.๔ เสียงสูง-ระดับ (High level) ๔.๕ เสียง
กลาง-ตก (Mid falling) ๔.๖ เสียงสูงเล็กน้อยมีเสียงหยุดในคอ (High slightly falling with glottal) ในด้าน
คำศัพท์พบว่า ภาษาไทใหญ่ (ไต้อ๋อ) รักษาคำศัพท์ดั้งเดิมไว้เป็นหลักฐาน และพบว่า คำจำนวนหนึ่งเกิดการ
เปลี่ยนแปลงความหมายในลักษณะความหมายกว้างกว่าความหมายแคบกว่า และความหมายแตกต่างไปจาก
ภาษาไทยมาตรฐาน ลักษณะประโยคในภาษาไทใหญ่ (ไต้อ๋อ) ใช้คำลงท้ายประโยคเพื่อแสดงมาลาของ
กริยาว่าเป็นประโยคคำสั่ง ประโยคคำถาม และประโยคขอร้องในการจัดข้อความ โดยเฉพาะการเล่านิทาน
มีศัพท์เฉพาะที่ใช้แต่ละขั้นตอน คือ การอารัมภบท การบอกชื่อเรื่อง เนื้อเรื่องของนิทาน และการจบเรื่อง

โอกาสในการใช้คำจะมีลักษณะเฉพาะคือ มีการใช้คำสรรพนามแสดงความรู้สึกหรือแสดงความรู้สึกสนมระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง

การย้ายถิ่นของชาวไทยใหญ่เข้ามาในจังหวัดเชียงใหม่ โดยปณิธิ อมาตยกุล (๒๕๔๓) เสนอเป็นปริญญาณิพนธ์ชั้นมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า การย้ายถิ่นฐานของชาวไทยใหญ่ที่เข้ามาในจังหวัดเชียงใหม่มีสาเหตุ ๒ ประการด้วยกัน ประการแรก การขาดแคลนที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน รายได้น้อยไม่พอกับการดำรงชีพ ตลอดจนถึงความบีบคั้นทางสังคมและการเมือง ประการที่ ๒ เมืองเชียงใหม่มีแหล่งงานมาก มีญาติพี่น้องเพื่อนฝูงอาศัยอยู่ที่นั่นแล้ว กอปรกับมีความคล้ายคลึงกันทางภาษาและวัฒนธรรม จึงทำให้ง่ายต่อการปรับตัว ปัจจัยดังกล่าวส่งผลให้เกิดขั้นตอนในการย้ายถิ่นฐาน ๒ ลักษณะ คือ ๑. ชาวไทยใหญ่จะเดินทางออกจากรัฐชานแล้วมุ่งตรงเข้าสู่เมืองเชียงใหม่ทันที ๒. ชาวไทยใหญ่จะเดินทางออกจากรัฐชานเข้าไปอาศัยตามแนวชายแดนประเทศไทยเป็นระยะเวลาหนึ่ง จากนั้นจึงจะเดินทางมาตั้งถิ่นฐานยังเมืองเชียงใหม่

ชุมชนและการสืบทอดวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ในประเทศสหภาพพม่า โดย สุมิตร ปิติพัฒน์ และ เสมอชัย พูลสุวรรณ (๒๕๔๒) เป็นงานวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ พื้นที่วิจัยอยู่ในเขตชุมชนชาวไทยใหญ่ทางตอนใต้ของรัฐชาน และในเขตการปกครองมณฑลยี่ ทำให้ได้เห็นสภาพการดำเนินอยู่หลายรูปแบบของชุมชนชาวไทยใหญ่ร่วมสมัยปัจจุบัน โดยกล่าวถึงประเพณีที่สำคัญของชาวไทยใหญ่ ได้แก่

๑. ประเพณีประจำปีในรอบ ๑๒ เดือน ไทยใหญ่ในรัฐชานมีงานประเพณีประจำปีแทบทุกเดือน มีรายละเอียดพอสังเขปดังต่อไปนี้

เดือน ๑	- วันขึ้นปีใหม่
เดือน ๒	- ถือว่าเป็นเดือนกำจะไม่จัดงาน ในกลุ่มไทจีนที่อยู่ทางเชียงตุง จะจัดงานเข้ากำ โดยที่ชาวบ้านทุกคนจะถือศีลที่วัดเป็นเวลา ๑๐ วัน
เดือน ๓	- ปอยข้าวยาทุ้ (ข้าวน้ำอ้อย) ข้าวยาทุ้นี้เป็นชื่อของข้าวยาทุ้ที่มีอยู่ในพุทธประวัติ
เดือน ๔	- ปอยตะปองปอย (งานสิ้นปี)
เดือน ๕ ปีใหม่	- ปอยซอนน้ำ (สงกรานต์)
เดือน ๖	- ซอนน้ำคันโพธิ์
เดือน ๗	- ไม่มีงานบุญ
เดือน ๘	- ปอยเข้าหว่า (เข้าพรรษา)
เดือน ๙-๑๐	- ตานหอมโต้ (เป็นการทำทานในช่วงเข้าพรรษา มีการทำขนมข้าวมูล ข้าวปอง หมากไม้มาถวายพระในช่วงเข้าพรรษา)
เดือน ๑๑	- ปอยออกหว่า (ออกพรรษา)

เดือน ๑๒ - ปอยกินข้าวใหม่ (เมื่อชาวบ้านเก็บเกี่ยวข้าวใหม่ได้แล้ว จะจัดนำข้าวใหม่มาถวายแก้ววัดก่อน นอกเหนือจากงานปอยกินข้าวใหม่แล้ว ยังมีงานกลิ้ง ซึ่งสามารถเริ่มทำได้นับแต่หลังออกพรรษาเป็นต้นไป)

๒. ประเพณีบวช ชาวไทใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลัก ดังนั้น การบวชจึงเป็นประเพณีสำคัญของผู้ชายชาวไทใหญ่ทุกคน แบ่งการบวชออกเป็น ๒ ประเภท คือ บวชพระ และบวชเณร ในงานบวชแต่ละครั้งจะมีการรื่นเริง มีระบำสิงโต ระบำนกกนิริ ตีฆ้อง ตีกลอง มีจ๊กแซง (คล้าย ๆ เล่นลิเก) ก่อนที่จะขึ้นพิธีเข้าบวชเป็นพระ จะมีการเล่นดนตรีอย่างหนึ่งซึ่งเรียกว่า “ปอย” เมื่อบวชเสร็จแล้วก็จะเล่นดนตรีและเชิญขึ้นบนวัด

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อและพิธีกรรมของชาวไทใหญ่ที่สำคัญ ได้แก่

๑. ความเชื่อเรื่องการตาย เมื่อมีคนตายในหมู่บ้านจะต้องนำคนตายไปฝังไว้ในที่เดียวกันทั้งหมู่บ้าน ซึ่งเรียกบริเวณนี้ว่า “ป่าเฮ่ว” มักจะอยู่ในทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน เพราะถือว่าทิศนี้เป็นทิศของราหู

๒. ความเชื่อเรื่องผี ชาวไทใหญ่มีความเชื่อเรื่องผีและมีวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาผีในลักษณะต่าง ๆ เช่น ผีเจ้าเมิง

๓. ความเชื่อเรื่องการสักร่างกาย ชาวไทใหญ่นิยมการสักตามร่างกาย และมีความเชื่อว่า “ถ้าไม่สักลายไม่เป็นไท”

๔. หมึกสัก การสักร่างกายให้เกิดลวดลายนั้น ชาวไทใหญ่เชื่อว่า น้ำหมึกต้องมาจากสัตว์หลายประเภท โดยแต่ละประเภทจะมีอนุภาพที่แตกต่างกันไป

๕. การตัดผม ผู้หญิงไทใหญ่เมื่อโตขึ้นมักจะนิยมไว้ผมยาวและมีการเกล้าผม เรียกว่า “จ็อกโห”

๖. การขอฝน ชาวไทใหญ่มีพิธีการละเล่นเพื่อขอฝน โดยใช้เชือกแล้วแบ่งคนมาดึงกันคนละด้าน ทั้งชายและหญิง ดึงไปดึงมาเพื่อให้ฝนตก บางครั้งเรียกว่า “องปอย”

๗. ความเชื่อเรื่องนกแก้ว, สุรัสวดี ความเชื่อเกี่ยวกับนกแก้ว (นกสูก) แพร่หลายในหมู่ชาวไทใหญ่และมีรูปบูชาตั้งในบ้านของตนเอง รวมถึงการนำเอานกแก้วเข้ามาอยู่ในบ้าน จึงถือว่าทำให้เกิดมงคลและได้รับโชคลาภ

การวิจัยเรื่อง ผู้สูงอายุกับคลังทรัพยากรภูมิปัญญาไทยด้านดนตรีไทใหญ่ภาคเหนือ (จังหวัดเชียงราย) โดย บุษกร บิณฑสันต์ และคณะ (๒๕๕๘) พบว่า การตีกลองกันยาวเป็นวัฒนธรรมดนตรีที่สำคัญอันเป็นอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ ซึ่งใช้บรรเลงในงานประเพณีและประกอบการแสดง เช่น การแสดงนกกิ้งกะห่วย การแสดงโต การถ่ายทอดความรู้ในด้านดนตรีเป็นไปในลักษณะมุขปาฐะ และการเรียนรู้ด้วยตนเอง พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาประสมประสานกับความเชื่อในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ ศิลปินดนตรีผู้สูงอายุชาวไทใหญ่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในด้านดนตรี พิธีกรรม และความเชื่อไปยังคนรุ่นหลังจากการศึกษาด้านสัญลักษณ์และความหมายของกลองกันยาวในพื้นที่จังหวัดเชียงราย พบว่า สีที่ใช้ในการ

ตกแต่งนิยมใช้กลุ่มสีชุดสีดำ สีขาว และสีแดง มากกว่าชุดสีเหลือง สีแดง และสีเขียว ซึ่งเป็นสีธงชาติของชาวไทยใหญ่ คลังทรัพยากรภูมิปัญญาของผู้สูงอายุชาวไทยใหญ่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดภูมิปัญญาความรู้ทางด้านสัญลักษณ์และความหมายที่พบในกลองกันยาวของจังหวัดเชียงราย จากการศึกษาพบว่า องค์ความรู้ที่ได้จากคลังทรัพยากรภูมิปัญญาของผู้สูงอายุชาวไทยใหญ่เป็นสิ่งสำคัญในการบ่งบอกความเป็นมาและวิถีชีวิตในสังคม รวมทั้งมีส่วนในการฟื้นฟูและเผยแพร่วัฒนธรรมดนตรีไทยใหญ่ให้ยังคงดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพดังนี้

๑. รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

๒. ศึกษาข้อมูลจากแหล่งวัฒนธรรมภูมิภาคทุกภาคในประเทศ

๒.๑ ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒.๒ หอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี

๒.๓ ห้องสมุดสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

๒.๔ สำนักวัฒนธรรมประจำจังหวัดเชียงราย

๒.๕ ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงราย

๒.๖ แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม กลุ่มเครือข่ายชาติพันธุ์จังหวัดเชียงราย

๒.๗ แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ประชาคมบ้านเทอดไทย จังหวัดเชียงราย

๓. ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หัวหน้าแหล่งวัฒนธรรม ศิลปินแห่งชาติ ศิลปินดีเด่นอำเภอสีป่อ ในรัฐชาน ครอบภูมิปัญญาอำเภอสีป่อ ในรัฐชาน ศิลปินผู้ถ่ายทอดและผู้รับสืบทอด ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องในการจัดพิธีกรรม บุคคลในท้องถิ่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเพณีการถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีพื้นบ้านไทใหญ่ และการสร้างกลองกันยาว